

Dagens frågor

En begynnande självrannsakan

Som väntat präglas den numera i opposition stående socialdemokratiska idétidskriften Tidens senaste häfte (7/1976) av en självrannsakan. Att här gå in på alla de intressanta förklaringar till valnederlaget, som tidsskriften snart sagt vimlar av, skulle föra för långt. Men till denna vår kollega i tidskriftsvärlden vill vi rikta en ärligt menad komplimang. Förklaringarna är inte sk bortförklaringar utan försök att så långt möjligt objektivt och sansat analysera fram orsakerna till regeringens fall och att formulera riktlinjer för en mer framgångsrik politik.

Ett exempel på detta är Sten Johanssons artikel: "Det tredje skedets politiska problematik". Blå redovisar han den tveksamhet som funnits bland de socialdemokratiska partimedlemmarna inför de Meidnerska löntagarfonderna. Skulle den ekonomiska makten "ligga i det arbetande folkets händer och inte i hela folkets händer..." "Skulle det vara socialism?"

Han fortsätter: "En socialdemokrat kan naturligtvis acceptera tanken, vilket dock inte gör den politiskt möjlig att genomföra utan att tillintetgöra de borgerliga partierna. För dem måste tanken innebära att den ekonomiska makten skulle förläggas utom deras räckhåll i anslutning till fackföreningsrörelsen som domineras av, ja, nästan rent av är vårt parti. Där kan de inte nå den även om de får majoriteten av medborgarna bakom sig i val. Från deras synpunkt måste vårt tal om demokrati, hur mycket vi än menar det, verka som rena cynismen, som ideologi ovanför det nakna självintresset."

Just så. På borgerlig sida uppfattar man förslaget om löntagarfonder inte som uttryck för en strävan till fördjupad demokrati utan som ett uttryck för maktpolitisk cynism. Och hur skulle man kunna göra annat inför det material som LO presenterade både genom sin ordförandes tal och artiklar (LO-tidningen 1/1976 tex) och sin brevskoleserie

förre hösten, där ca 19 000 utvalda LO-medlemmar drillades i vulgärmarxistisk maktfilosofi. På den punkten är för den delen Sten Johansson något oklar (eller möjligen kättersk) när han lägger ut partiprogrammets principkrav att bestämmanderätten över produktionen skall ligga i hela folkets händer. Det innebär inte – säger han – att "den privata äganderätten (hans kurs) skall avskaffas. Vi skall tex inte socialisera i betydelsen förstatliga all mark. Vi skall inte ta ifrån aktieägarna deras sparkapital." (vår kurs)

Ja, men detta var just vad LO krävde i den förra punkten i sitt remissyttrande om realisationsvinstbeskattningen, i den senare i sitt enhälliga beslut om löntagarfonderna. Förverkligandet av detta fondsystem innehöll ett uppenbart konfiskatoriskt moment. För en aktieägare är det ju likgiltigt om hans sparkapital konfiskeras tex till hälften, genom att aktierna bringas att sjunka till halva värdet, eller om man tar ifrån honom hälften av aktierna.

Här antyds en motsättning mellan parti-program och LO-krav. Än tydligare blir den motsättningen när Sten Johansson säger: "Det enda sättet att rädda förslaget om löntagarfonder som ett medel att göra löntagarna delaktiga i förmögenhetsbildningen och förvaltningen av det gemensamma sparandet är att befria det från alla föreställningar om att det är fråga om MAKTEN i det framtida samhället. Det kan man bara göra genom att acceptera kompromisser som rycker undan grunden för sådana föreställningar men som ändå tillgodoser kraven på att löntagarna skall ha andel i förmögenhetsbildningen och i förvaltningen av det gemensamma sparandet på ett sätt som är förenligt med den solidariska lönepolitiken och andra fackliga intressen."

Inom LO:s numera förmodligen något luttrade ledning är man nog intresserad av att höra vilka kompromissförslag hr Johansson har att komma med. På borgerlig sida är

man givetvis inte så litet nyfiken inför en förestående uppgörelse inom socialdemokratien beträffande denna fråga.

Ärkebiskopen och försvaret

Hur mycket omdöme väntar man sig av en ärkebiskop? Frågan känns ovan att ställa. Sveriges biskopar brukar väljas ur en elit, och att de med ärkebiskopen i spetsen infriar de förväntningar, som ställs på dem ur kyrklig synpunkt, kan inte ifrågasättas.

Ärkebiskop Olof Sundby förekommer emellertid också i andra sammanhang än kyrkliga. Detta följer med hans ställning. Men det måste vara hans eget val att han försöker "leva i tiden". För några år sedan tog han sig för att infinna sig på bolagsstämmor för att fråga hur företag, som har intressen i Sydafrika, betalar sina arbetare. Även om företagsledare och styrelseordförande är mycket stora män, behöver ingen betvivla att de inte omedelbart skulle varit tillgängliga i telefon om en ärkebiskop ringt upp dem. Ärkebiskopen skulle ha fått sina svar och ha sluppit att gå på bolagsstämmor, där hans uppträdande bara kunde uppfattas som en politisk demonstration.

Att Kyrkornas Världsråd i Genève är kraftigt infiltrerat av olika marxistiska riktningar är välbekant. Det stöder också afrikanska gerillarörelser, kända för sin hämningslösa terrorism. Eftersom Världsrådet bland annat får pengar, insamlade i Sverige för missionens räkning, har ett antal präster och lek-män i höst protesterat: det är inte till gerillarörelser som kyrkfolket velat ge sina gåvor. Hr Sundby har haft den svåra uppgiften att söka försvara Världsrådet. Kanske också detta följer med hans ställning, men det återstår ändå att förklara varför kristen mission skall vika för politisk gerilla.

Ett nytt steg på hr Sundbys politiska väg tycks han ha tagit, då han undertecknade ett

upprop inför den sk Ekumeniska u-veckan i november. Bland mycket annat föreslås där en begränsning av de svenska försvarskostnaderna med inte mindre än 25 procent "för att frigöra ökade resurser till u-länderna". Under uppropet står (enligt SvD den 22 oktober) Olof Sundby, Svenska kyrkan. Formuleringen ger intryck av att hr Sundby undertecknat på Svenska kyrkans vägnar. Så kan inte vara avsikten. Hr Sundby är inte "Svea rikets ärkebiskop" som det ibland sägs. Han är biskop över Uppsala ärkestift, vilket innebär att han är *primus inter pares* bland de svenska biskoparna. Men för den Svenska kyrkan kan han inte tala med mera rätt än de andra biskoparna eller, för den delen, än vilken pastorsadjunkt som helst. Det enda, som han har mera, är den större personliga auktoriteten.

Denna auktoritet har ärkebiskop Sundby alltså satt in på att rasera svenskt försvar. En nedskärning av den storleksordning, som han är med att föreslå, innebär just detta, vilket han måste veta. Att ett försvarslöst Sverige skulle vara hans ideal är obegripligt, och man funderar över om han verkligen läst igenom vad han skrivit på. Säkert är, att skulle olyckan av ett krig komma i vår närhet, blir ett på försvar utarmat Sverige en fara för åtminstone någon av de inblandade och därför snabbt ockuperat, vilket troligen blir till föga nytta för u-länderna. Att en sådan utveckling skulle ha ärkebiskoplig väl-signelse är minst sagt överraskande.

Den ljusnande framtid

Regeringsdeklarationen kan läsas på många sätt. Om man läser den i sin egenskap av för-älder kommer man osökt att tänka på orden i studentsången om att den ljusnande framtid är vår. Det gäller inte bara satsen om att alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning. Det är framför allt den

anda som genomsyrar avsnitten om skolpolitik och barnomsorg, som gör att man blir optimist.

I fråga om de mindre barnen finner man att samhällets barnomsorg skall byggas ut enligt tidigare riksdagsbeslut och barnbidragen förbättras. Detta hälsas säkert med glädje av många föräldrar, men det är ännu mera glädjande att man satsar på att höja kvaliteten och inte bara på att öka kvantiteten när det gäller barnomsorgen.

Utbildningen av personal härför skall ökas och normer för personaltäthet och gruppstorlek fastställas. Stat, landsting och kommun skall tillsammans bygga ut en allmän föräldrautbildning. I många år har förskollärare och lågstadielärare försökt få fram sina krav på större satsningar när det gäller de mindre barnen. Erfarna pedagoger har förklarat hur viktig barnens utveckling i förskoleåldern är. Kravet på föräldrautbildning är över 50 år. Pedagogerna har tydligt sett sambandet mellan de tidiga årens utveckling och de stora svårigheter skolan brottas med.

Småbarnsföräldrarna skall ges lagfäst rätt till kortare arbetstid och förlängd tjänstledighet och föräldraförsäkringen byggas ut med rätt till ytterligare ledighet motsvarande två månader på heltid. Vidare skall vårdnadsbidrag till småbarnsföräldrar införas och detta stöd skall utformas så att det främjar valfrihet och jämställdhet.

När det gäller skolbarnen ställer man även här det individuella barnet i centrum. Reformpolitiken på skolans område skall föras vidare. Den skall syfta till en god utbildning anpassad till elevernas skiftande anlag och intressen. Det blir alltså tillåtet att ta hänsyn till att elever kan ha olika anlag och intressen, vilket väl närmast har varit fult att tala om under den gamla regeringen. Att detta kan vara en tillgång har socialdemokraterna inte precis förstått.

Regeringsdeklarationens avsnitt om sko-

lan måste glädja såväl lärare och elever som föräldrar. Små skolenheter och mindre klasser skall eftersträvas. Läroplansarbetet för grundskolan skall inriktas på att ge bättre baskunskaper, större inslag av praktisk yrkesorientering samt en närmare kontakt mellan skolan, arbetslivet och samhället i övrigt.

Den socialdemokratiska regeringens skolpolitik gick ut på att främja kollektivet på den enskilde elevens bekostnad. Under den nya regeringen kommer det förmodligen att krävas mer av eleverna, men man kommer också att ta hänsyn till vars och ens egna förutsättningar.

Myten om DN

Ulf Brandell anställdes 1948 vid Dagens Nyheter, där han skrev utrikespolitik på ledarsidan, från 1957 med titel utrikesredaktör. Med utgången av 1972 gick han i pension. Han gjorde sig väl känd som en klok skribent, han kommenterade världshändelserna med omsorg och gott omdöme. Med DN:s stora resurser bakom sig var han utmärkt välunderrättad. Hur uppskattad han var framgår av att han kunde skicka över koncept till ledare till kabinetssekreteraren eller till något utrikesråd i UD för att få synpunkter – alltså inte för granskning – innan de publicerades.

Man skall jämföra detta med DN:s ledarsida före 1958, då Herbert Tingsten ännu kom med sina eruptiva bedömningar av vad som händelsevis råkade intressera honom i världen eller om vad han avskydde i Sverige. Han lästes med nöje, men därför behövde han ju inte ha rätt. Man kan också jämföra med samma ledarsida nu, då ett antal fritt omkringströvande tyckare berövat sidan dess stil och DN dess linje.

Ulf Brandell förde dagbok efter Tingstens avgång, ett lovvärt företag till hjälp för

framtida forskare men olyckligt i andra avseenden. Han har nämligen givit ut ett urval, "Dagbok med DN. Ur dagböcker förda 1960-1962" (Bokförlaget Trevi). Uppenbarligen har han vid utgivningen sett mindre kritiskt på sina egna produkter än förr på andras.

Varför trycker han vad han skrev om en numera ganska känd kollega, att han tvingades acceptera en uppgift på grund av sina ekonomiska svårigheter i samband med en skilsmässa? Personen i fråga nämns bara denna enda gång. Vilket allmänintresse har hans affärer? Det måste också hos dagboksförfattaren finnas en djup aversion mot en av chefredaktörerna, Olof Lagercrantz. Den genomgående bilden av honom blir den av en i utrikesfrågor tämligen ovederhäftig person, som lade sig i det han inte begrep, som man måste lugna ned med tal om hans förträfflighet och som avfördes för att störa andras arbete och inte Brandells eget. Givetvis går det att skriva sådant under trötta natttimmar, men behöver allt publiceras?

Samtidigt får man en märklig insyn i DN:s politiska redaktion - övriga delar av tidningen förblir onämnda. Chefredaktörerna Larsson och Lagercrantz grälar så att det hörs ut i korridorerna; givetvis finns det lyssnare. Och tillsättningen av Börje Dahlqvist som redaktionschef framstår som ett spektakel med många turer.

Här spelade styrelsen och därmed ägarna, olika medlemmar av familjen Bonnier, med i handlingen. Det var deras rättighet, eftersom saken låg under styrelsen. Men hur de, den kloke Tor Bonnier undantagen, ideligen försökte lägga sig i redaktionens arbete, är en givande läsning. Redaktörerna kämpade emot de ofta naiva anvisningar som de fick. Men fanns det fall då de gav upp, lär Brandell knappast ha haft tillfälle att registrera dem. Det hölls säkert tyst om den saken. I varje fall har han med sin bok skjutit ett grundskott i myten om att DN:s redak-

tion skulle stå särskilt fri gentemot ägandeintresset.

Våra skatter

Ett nytt grepp om skatterna har tagits av den nya borgerliga regeringen. De tre sittande skatteutredningarna: 1972 års skatteutredning, företagsskatteutredningen samt kommunalskatteutredningen får nya ordföranden, nya direktiv och en ny hård tidsplan att arbeta efter.

Skatteutredningen skall redan våren 1977 komma med ett förslag till en indexreglering dvs ett inflationskydd av skatteskalorna. Efter sedvanlig remissbehandling kan regeringen förelägga riksdagen en proposition hösten 1977 och indexregleringen kan träda ikraft 1 januari 1978. Den nya regeringen kommer därmed att med glädjande och berömvärd snabbhet ha realiserat ett av sina viktigaste vallöften: inflationen skall inte automatiskt få höja skatten för de enskilda medborgarna.

Kombinationen av hårda marginalskatter och en snabb inflation har under senare år på ett oefterrättligt sätt urgröpt svenska folkets rätt att sig självt beskatta. Fd finansminister Sträng har levt i den bästa av världar. Med automatiskt stigande skatteinkomster strömmande in i den svenska statskassan har han varje år för svenska folket kunnat presentera en sk skattesänkning. Att "skattesänkningen" i själva verket varit en skatteomläggning som i kombination med höjda arbetsgivareavgifter reellt inneburit en skattehöjning var inte alltid en odelat lätt uppgift för den dåvarande oppositionen att förklara för väljarna.

Även i andra avseenden innebär regeringens nya giv på skatteområdet fördelar. De tre skatteutredningarna samordnas. Samtliga skall vara klara med sitt arbete före november 1977. Det kommer sålunda bli möj-

ligt för både regering och allmänhet att få en någorlunda samlad överblick över vad som kan och bör göras i fråga om såväl statsskatt, kommunalskatt som företagsskatt. Kontrasten mot de socialdemokratiska provisorierna kommer att vara välgörande. En och samma skattelag ändrades faktiskt 17 gånger under ett år under den gångna mandatperioden.

De tre nya ordförandena i utredningarna är samtliga dugande personer: landstingsrådet Sven Johansson (m), Alvar Andersson i Knäred (c) och Bo Jonas Sjönander (s). En smula besynnerligt måste det kännas för Gunnar Sträng, den envetne motståndaren till indexreglering, att få se sin f d statssekreterare ställa upp som högste utredare och förslagsställare i frågan.

Exemplen börjar bli många på trogna socialdemokrater som inte har något emot att göra en insats för den borgerliga regeringen. Folkpartiet visar också en, en smula förbryllande, förtjusning i att på "sina" områden anförtro viktiga uppdrag åt socialdemokrater. Det är inte bara Mundebo, som väljer Bo Jonas Sjönander, arbetsmarknadsminister Per Ahlmark har bett de socialdemokratiska ordförandena i såväl sysselsättningsutredningen som arbetsrättskommittén sitta kvar.

Under falsk flagg

I en känd teaterpjäs förekommer den klassiska ordern: Alla rövare klär om sig till präster. Ett direktiv i samma stil tycks ha gått ut till centrala delar av den socialdemokratiska maktapparaten, sedan den genom valnederlaget försatts i oppositionsställning.

Ett dråpligt exempel finns att relatera från Gotland. Där hade man för någon tid sedan samlat styrelserna för öns pensionärsföreningar till en konferens. Vid denna förekom en från Stockholm utsänd emissarie från Pensionärernas Riksorganisation (PRO) — som bekant socialdemokraternas särskilda

apparat för indoktrinering av pensionärer. Ett huvudtema i hans förkunnelse var att PRO visst inte var en socialdemokratisk organisation — så som påståtts i en illasinnad och förljugen borgerlig agitation. PRO var i enlighet med sina stadgar partipolitiskt neutral och hade som enda syfte att verka för de gamlas välfärd. Det vore en viktig uppgift för alla i "pensionärsrörelsen" att sprida upplysning om rörelsens partipolitiska neutralitet.

Likartade tankegångar har höjts från KF, OK, Folksam och ABF. Det är inte längre opportunt att öppet erkänna sin medverkan i "samhällets omdaning i socialistisk riktning".

Förklaringen till detta hastigt påkomna förklädnadsbehov är naturligtvis att det i den politiska debattlitteraturen kunnat klart fastställas att här nämnda organisationer — och ett otal andra — är socialdemokratiska täckorganisationer, som har sin verksamhet nära integrerad med LO-apparaten och det socialdemokratiska partiet.

Hade socialdemokraterna vunnit valet skulle man säkerligen fått se förgrundsgestalterna i alla dessa sk folkrörelser framträda med jubelrop kring den socialistiska triumfvagnen och betyga partiet sin tacksamhet för framgången i kampen för ett socialistiskt Sverige. Man skulle också ha fått se rörelserna än mer öppet än före valet resa krav på att få övertaga viktiga och någorlunda lättåtkomliga områden av det allmännas befogenheter. För det var ju det man ville. Det är lätt att tänka sig vilka krav LO, ABF och Unga Örnar skulle ställt i samband med konkretiseringen av SIA-reformen.

Nu kostymerar apparaten, som sagt, om sig för uppgifterna i oppositionsställning. Den blir inte mindre farlig för det, och det är inte mindre angeläget att oavlatligt göra allmänheten uppmärksam på att rörelserna seglar under falsk flagg, när de försöker låsas vara partipolitiskt neutrala.